

Syrichtus cirsii Rambur in West-Europa

door

B. J. LEMPKE ¹⁾

In Ent. Ber., vol. 11, p. 159, 1944, kon ik als naaste vindplaatsen van de ook in ons land aangetroffen *Syrichtus cirsii* Rbr. slechts vermelden: Kreuznach in het Zuiden van de Rijnprovincie en Fontainebleau. Dezer dagen ontving ik van Dr. Max Cretschmar, den voorzitter van de „Arbeitsgemeinschaft rheinisch-westfälischer Entomologen“, antwoord op een reeds maanden geleden gestelde vraag, of sinds het verschijnen van Warren's Monographie meer bekend was geworden over het voorkomen van *cirsii* in de Rijnprovincie.

In de „rheinisch-westfälische Landes-Sammlung“ zijn van deze soort de volgende exemplaren aanwezig:

1 ♂, Stromberg im Hunsrück, vóór 1913 gevangen.

2 ♂ ♂, 1 ♀, Kamp (ten Noorden van Koblenz op den rechter Rijnsoever tegenover Boppard), 12-5-1940.

Daarmee is het bekende verbreidingsgebied dus al heel wat dichter onze grenzen genaderd, al blijft het natuurlijk een merkwaardig feit, dat het eenige tot nu toe uit ons land bekende exemplaar in de Noordhollandsche duinen werd gevangen en niet in Zuid-Limburg. Intusschen moet deze uitbreiding van onze kennis een aansporing te meer zijn, om in het Oosten, en speciaal in het Zuidoosten van ons land, met verdubbelde energie op de soorten van dit belangwekkende geslacht te letten. Ook van *Syrichtus armoricanus* Obthr. kon Dr. Cretschmar mij, behalve de reeds geciteerde, nog enkele nieuwe vindplaatsen in de Rijnprovincie opgeven, zoodat ook deze stellig niet tot de Limburgsche onmogelijkheden behoort.

Amsterdam, Oude IJselstraat 12^{III}, Juni 1944.

Bibliographie

C. Clerck, *Icones insectorum rariorum* 1759—1764

door

B. J. LEMPKE.

Het is voor snuffelaars in oude vlinderliteratuur misschien niet ondienstig te weten, dat zich een exemplaar van het zeldzame werk van Carolus Clerck, „*Icones insectorum rariorum*“ (Stockholm, I, 1759; II, 1764) in een onzer openbare bibliotheken bevindt en wel in die van de Universiteit te Leiden. Vanzelfsprekend wordt dit kostbare exemplaar niet naar buiten uitgeleend, maar door vriendelijke bemiddeling van Dr. Blöte kon ik het op het Leidsch Museum bestudeeren en vergelijken met andere publicaties, die reeds over het werk verschenen zijn. In de eerste plaats is dit een uitvoerig artikel van Prof. P. C. Zeller in Entom. Zeitung Stettin, vol. 14, p. 199 en volg., 1853, waarin deze de afbeeldingen van Clerck, voor zoover hem dit mogelijk was, determineert. Dan een aanvulling en critiek hierop van Wernburg, „Ueber einige Abbildungen in C. Clerck's *Icones insectorum* etc.“ in deel 19 van hetzelfde tijdschrift, p. 281—296, 1858.

Het Leidsche exemplaar bevat een zeer bescheiden ex libris met het inschrift:

„Bibliothèque de Monsr Raye De Breukelerwaert“.

Dr. D. Mac Gillavry deelde mij mee, dat deze Raye leefde van 1737 tot 1823 *). Vlinderkundig schijnt hij geen rol van beteekenis gespeeld te hebben. Ik kan me tenminste niet herinneren zijn naam ooit in eenige oude publicatie ontmoet te hebben.

Op de tegenoverliggende voorpagina is een stukje papier geplakt, waarop met keurige groote letters geschreven staat:

¹⁾ Zie ook het voorafgaand artikel.

*) Joan Raye van Breukelerwaard werd posthuum geboren in Suriname op 21 November 1737 en is gestorven te Amsterdam op 19 Maart 1823. Zijn collecties werden in 1827 verkocht en uit het artikel van C. de Jong (E.B. XI, No. 258, 21 Mei 1944, p. 194) blijkt, dat tenminste een gedeelte van die collectie in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden terecht kwam. De verkoopcatalogus heeft den volgende titel: *Catalogue du cabinet célèbre et très renommé d'objets d'histoire naturelle consistant en Papillons de nuit et du jour, Escarbots et autres Insectes, rassemblés pendant de longues années, délaissé par feu le très noble Sieur Joan Raye Seigneur de Breukelerwaert. Amsterdam 1827. 80. p. 222. — Mac G.*

„De voorwerpen van dit Exemplaar, zijn voor het grootste gedeelte met het Penceel overgeteekend, na de originële uit mijn Cabinet. Raye van Breukelerwaert.”

Dus een ongekleurd exemplaar, later door den eigenaar geillumineerd naar de vlinders uit zijn eigen collectie en voor literatuurstudie derhalve vrijwel waardeloos, zucht de snuffelaar. Maar dit pessimistische oordeel is een beetje voorbarig! Deel I van de „Icones” bevat 16 platen. Hiervan zijn plaat 1 tot en met 12 samengesteld uit kleine figuurtjes, afbeeldingen van Europeesche Macro- en Microlepidoptera. De laatste platen (13—16) en alle van het tweede deel (17—55) zijn niet, zooals de eerste, in aparte vakjes verdeeld met elk een vlindertje, doch bevatten per plaat slechts enkele exemplaren, meest forsche exoten.

Waar Raye begonnen is het werk te kleuren, durf ik niet te beslissen. Doch het is volkomen zeker, dat de eerste 12 platen met de kleine figuurtjes, die voor mij alleen van belang waren, niet naar exemplaren uit zijn collectie zijn geschilderd. Zij bevatten namelijk dezelfde abnormaliteiten, die Zeller en Werneburg van de door hen geraadpleegde exemplaren vermelden. Zoo schrijft Zeller (l.c., p. 203), dat *Tragopogonis* (Clerck geeft steeds alleen den soortnaam) in de beide hem voorliggende exemplaren afgebeeld is met „glänzend hell graublau” gekleurde vleugels. En Werneburg zegt van *Miata* (pl. 8, fig 4): „nach einem wahrscheinlich gezogenen, ganz frischen Stücke, was ich daraus schliesse, dass hier die Raupe mit abgebildet ist und dass das Bild des Schmetterlings, wie mangelhaft es auch im Ganzen ist, doch den purpurnen Schimmer in zwei Längsstrahlen auf den Oberflügeln zeigt, der psittacata im frischen Zustande eigen ist.” Precies zoo is het in het Leidsche exemplaar. Ook de figuur, waar het mij speciaal om te doen was, *Hepatica* op pl. 8, komt overeen met de beschrijving van Werneburg.

Mijn conclusie is daarom, dat de eerste 12 platen met de Palaearcten niet door Raye gekleurd zijn, en voor nomenclatuurkwesties betrouwbaar geacht kunnen worden. Het is ook nauwelijks aan te nemen, dat Raye alle door Clerck afgebeelde motjes in zijn collectie had! Of echter alleen deze 12 platen gekleurd waren en niet de Exoten, of dat het heele eerste deel gekleurd was en niet het tweede, toen hij het in zijn bezit kreeg (beide zijn in 1 band gebonden) is zonder vergelijking met andere exemplaren van het werk niet uit te maken. Zeller geeft alleen de namen van de Exoten, Werneburg zwijgt er heelemaal over.

Wie het zeldzame boek overigens doorkijkt, zal zich de groote teleurstelling van Zeller kunnen begrijpen, die jarenlang tevergeefs trachtte een exemplaar van het door Linnaeus zoo geroemde „pulcherrimum opus” ter inzage te krijgen, tot hij in 1852 twee tegelijk te leen ontving. Het was hem eerst niet duidelijk, hoe de beroemde Zweed „so jämmerliche Malereien für etwas so Herrliches erklären konnte”, tot hij begreep, dat het de groote bontgekleurde Exoten waren, die Linné in verrukking gebracht hadden. Inderdaad zijn de 12 platen met kleine figuurtjes zoo slecht als men zich maar denken kan. Vooral blijkt dit, wanneer men de vlinders zelf er naast houdt. Maar ze zijn nomenclatorisch van niet te onderschatten beteekenis, omdat Linné ze in zijn *Fauna Svecica* telkens citeert. Daarom alleen al zullen de „Icones” steeds een zeer gezocht werk blijven en is het zoo verheugend, dat ook ons land een exemplaar rijk is.

Amsterdam, Oude IJselstraat 12^{III}, 1944.

NASCHRIFT.

Dr. Mac Gillavry vestigde mijn aandacht op hetgeen hij zelf over Clerck's werk schreef in Ent. Ber., vol. 10, p. 29—30, 1938. Natuurlijk kan Griffin's waarschuwing geen betrekking hebben op zoo'n oud exemplaar als Raye bezat.

Daar het mijn plan is later uitvoeriger op de (*Phalaena*) *Hepatica* in te gaan, heb ik deze figuur slechts terloops genoemd. Maar juist zij is bij uitstek geschikt om te bewijzen, dat zij *niet* door Raye gekleurd is naar een ex. uit zijn „Kabinet”. *Phal. Hepatica* Clerck, 1759 (of Linné, 1761) is steeds of geïdentificeerd met wat later algemeen bekend was als „*Mamestra tincta* Brahm” of als „*Hadena hepatica* Hb.” Had Raye het figuurtje zelf gekleurd, dan zou hij ongetwijfeld één van beide soorten als voorbeeld gekozen hebben. In plaats daarvan echter zien we dezelfde figuur, waar Zeller geen raad mee wist en waar Werneburg 2 pagina's aan besteedde om te bewijzen, dat het „*Mamestra tincta*” is, en dat op geen van beide lijkt als men de dieren er naast houdt. De lichte randen om de schouderdeksels, de geelbruine franje der achtervleugels, alles komt met Werneburg's beschrijving van de door hem geziene figuur overeen.